Brjef ráðgjafans fyrir Ísland *til landshöfðingja* **um stjórnarskipunarmálið.** — 59
Ráðaneytið hefir borið upp fyrir hans hátign konunginum ávarp það til hans 26. mai
hátignar frá efri deild alþingis, sem fylgdi með brjefi landshöfðingjans, dagsettu 21. septbr. 1897, og hefir hans hátign 17. þ. m. samkvæmt allraþegnsamlegustum tillögum ráðaneytisins úrskurðað, *að* í allrahæstum boðskapi til alþingis, er þjer munuð fá með öðru brjefi, dagsettu í dag, skuli meðal annars svarað því, að, eins og nú sje ástatt, geti það eigi álitizt hentugt að stjórnin hafi upptök að frumvarpi til breytingar á stjórnarskipuninni, og *að* ástæður þær, er nánara eru skýrðar í tillögum ráðaneytisins og taldar eru þar gjöra óráðlega slíka ráðstöfun, verði birtar á þann hátt, að sá hluti af tillögunum, er hjer að lýtur, verði gjörður alþjóð manna á Íslandi kunnur.

Sá hluti þegnsamlegra tillagna ráðaneytisins, er hjer að lýtur, er þannig:

»Í stjórnarskipunarmálinu kom á síðasta alþingi fram nýtt atriði að því leyti sem alþingismaður Dr. Valtýr Guðmundsson kom fram með prívat frumvarp, um breyting á stjórnarskipunni, og bar frumvarp þetta vott um vilja til að ná samkomulagi við stjórnina á öðrum grundvelli en hingað til, þar sem það aðallega ljet sjer nægja að krefjast þess að ráðgjafanum fyrir Ísland skyldi vera heimilt að sitja á alþingi og taka þátt í umræðunum, er meðal annars mundi hafa það í för með sjer, að hann eigi gæti veitt neinu öðru ráðaneyti forstöðu, meðan hann væri Íslands ráðgjafi, að hann yrði að kunna íslenzka tungu, og að hann, — í líking við ákvæði grundvallarlaganna um ábyrgð ráðgjafa gegn ríkisráðinu, — ætti að bera, að því er sjermál Íslands snertir, ábyrgð ekki að eins á því að stjórnarskipunarlögin væri eigi brotin, heldur og á stjórnarathöfnum yfirleitt; auk þess skyldi samkvæmt frumvarpinu breytt hinni óheppilegu orðan 61. greinar, er komizt hafði að fyrir ógát eina. Árangurinn af umræðunum um þetta frumvarp hefir samt sýnt, að rjettur skilningur á stjórnlegri stöðu Íslands í ríkinu hefir enn eigi orðið nægilega ráðandi á alþingi. Það fór því ekki einungis svo, að hið umgetna frumvarp var felld í neðri deild alþingis, heldur var samþykkt annað frumvarp um breyting á stjórnarskránni, er fyrsta grein þess mælti svo fyrir, að lög þau og stjórnarathafnir, er snerta sjerstök málefni Íslands, skuli ekki borin upp í hinu danska ríkisráði eða lögð undir atkvæði þess, en það er sama sem að segja, að ráðgjafinn fyrir Ísland skuli ekki hafa sæti í hinu danska ríkisráði að því er snertir þessi málefni, og kæmi það ákvæði bæði í bága við 15. og 16. gr. grundvallarlaganna og er byggt á skilningi á stjórnlegri stöðu Íslands í ríkinu, sem hin danska stjórn ávalt hefir talið rangan og því staðið í móti. Að því er snertir efri deild alþingis, þá var að vísu hið prívata frumvarp samþykkt án nokkurra slíkra ákvæða um stöðu ráðgjafans gagnvart hinu danska ríkisráði. Þetta, sem skoðast hefði getað sem tilslökun af hálfu deildarinnar, gagnvart skilningi þeim, er stjórnin hefir haldið fram, varð að mestu leyti þýðingarlaust sökum þess að deildin um leið samþykkti rökstudda dagskrá þannig lagaða:

»Um leið og deildin lýsir yfir því, að hún heldur fast við þann skilning á 1. gr. stjórnarskrárinnar, að sjermál Íslands ekki skuli borin upp í ríkisráði Dana eða lögð undir atkvæði þess, tekur hún fyrir næsta mál á dagskrá«.

3. dag júlím. 1899.

Reykjavík. Ísafoldarprentsmiðja.

59 26. maí

Hjer við bætist, að efri deild í ýmsum greinum breytti hinu prívata frumvarpi þannig, að staðfesting þess hefði orðið ómöguleg, þótt það einnig hefði orðið samþykkt af neðri deild. Sjerstaklega skal áherzla lögð á það, að orðan frumvarpsins á 61. gr. stjórnarskrárinnar var felld, jafnframt því að deildin að vísu fjellst á það, að samþykkt stjórnarskipunarbreytingar eigi þyrfti nauðsynlega að hafa það í för með sjer, að alþingi yrði kallað fyr saman en annars, en á hinn bóginn hjelt deildin því föstu, að alþingi skyldi leysa upp, þótt stjórnin vildi ekki styðja málið; en þessi skipan mundi eigi koma í veg fyrir þann undirróður og æsingar, er tilgangurinn er að komast hjá, með því að kveða svo á um, í samræmi við ákvæði hinna dönsku grundvallarlaga, að að eins þá skuli alþingi leyst upp, er stjórnin vill styðja málið. Auk þess var 2. grein frumvarpsins af efri deild orðuð þannig, að hún ætti að gjöra hinu danska ríkisþingi allsendis ómögulegt að koma fram ábyrgð gegn ráðgjafanum fyrir Ísland, og þá ákvörðun væri eigi hægt að fallast á, með því að hún mundi koma í bága við 14. gr. grundvallarlaganna, en hin íslenzka stjórarskrá getur engu fremur breytt þeirri grein grundvallarlaganna en 15. og 16. greininni.

Þar sem svo er ástatt og með því að hinn sami rangi skilningur á stjórnlegri stöðu Íslands í ríkinu enn eins og hingað til virðist ráðandi á alþingi, ekki einungis í neðri deild þess, heldur og í efri deild, get jeg eigi ráðið til þess að verða við þeirri áskorun á stjórnina, sem fólgin er í áðurnefndu ávarpi efri deildar til yðar hátignar, að stjórnin hafi upptök að frumvarpi til breytingar á stjórnarskipuninni, og leggi fyrir alþingi frumvarp um þetta efni, því að jeg get ekki, eptir því sem fram fór á síðasta alþingi, gert mjer von um að slík tiltekja frá hálfu stjórnarinnar yrði til þess að leiða til lykta málið um breyting á stjórnarskránni. En skyldi það koma fram, að meiri hluti alþingis yrði unninn til að æskja að ná samkomulagi við stjórnina á grundvelli hins prívata frumvarps um breyting á stjórnarskipuninni, þá er að minni skoðun enn fyllsta ástæða til fyrir stjórnina, eins og á síðasta alþingi, að styðja að því, að á þeim grundvelli verði bundinn endir á hina löngu og gagnslausu baráttu um stjórnarskipunina, svo að löggjarvaldið geti framvegis gefið sig allt við efling hinna eðlilegu bjargræðisvega Íslands og stutt að verklegum og andlegum þrosk þessa«.

Þetta er yður, herra landshöfðingi, hjermeð til vitundar gefið til leiðbeiningar og birtingar í B.-deild Stjórnartíðindanna.

60 26. maí.

Brjef ráðaneytisins fyrir Island *til landshöfðingja* **um synjun konungsstaðfestingar á lagafrumvarpi um áfangastaði** — Með þóknanlegu brjefi, dagsettu 30. septbr 1897, hafið þjer, herra landshöfðingi, sent hingað lagafrumvarp um áfangastaði, sem borið hafði verið upp af þingmannahálfu og samþykkt af alþingi s. á., og hafið þjer lagt það til að ráðaneytið hlutist til um að það öðlist allrahæsta staðfestingu.

Ef lagafrumvarp þetta væri skilið eftir orðalagi þess og með hliðsjón af ákvörðunum þeim, sem Jónsb. landsleigub. 24. kap. inniheldur, lægi næst að á-